

Vår tids kris i befolkningsfrågan

ESKIL WADENSJÖ

RECENSION

Giles Merritt:
Timebomb: When Ageing Explodes,
Policy Press, an
imprint of Bristol
University Press,
2025, 281 sidor,
ISBN 978-1-447-
37594-4.

Andelen av befolkningen som är i aktiv ålder minskar i länderna i Europa och även i andra ekonomiskt högt utvecklade länder som Japan, Korea och USA. Utvecklingen går olika snabbt i olika länder. Drivande bakom denna utveckling är främst att allt fler lever till en högre ålder. Antalet levnadsår efter avslutat arbetsliv ökar gradvis. På kort sikt motverkas utvecklingen mot att minskad andel av befolkningen är i aktiv ålder av att fertiliteten minskar. På lite längre sikt, när barnen har blivit i en ålder då de börjar arbeta, förstärker det i stället tendensen till att en sjunkande andelen av befolkningen är i aktiv ålder. Nu är i alla länder i Europa födelsetalet under 2,1 barn per kvinna, det antal barn som krävs för att befolkningen inte ska minska på grund av låg nativitet. Andelen som är i aktiv ålder påverkas emellertid också av internationell migration. Det innebär att en del länder i Europa får ett tillskott av personer i aktiv ålder genom invandring, medan det för andra länder innebär motsatsen, andelen i aktiv ålder minskar när personer i aktiv ålder utvandrar.

Den ovan beskrivna demografiska utvecklingen har lett till åtgärder i olika länder som bl a höjningar av pensionsåldern, en politik som har lett till starka protester i ett antal länder som Frankrike och Grekland. Giles Merritt behandlar i sin bok *Timebomb: When Ageing Explodes* den demografiska utvecklingen ur ett alarmistiskt perspektiv. Han gör det speciellt med hänvisningar till utvecklingen i Storbritannien, men han har också en diskussion av utvecklingen i några andra länder, främst EU-länder.

Det han betonar är att när antalet äldre ökar så ökar också kostnaderna för pensioner, sjukvård för äldre och äldreomsorg. En låg nativitet leder till att det blir färre i de yngre generationerna som svarar för kostnaderna genom att betala mer i skatt. De unga får av detta en besvärlig ekonomisk situation. Han menar att också utvecklingen av teknologin och arbetsmarknaden gör det svårare för många unga att etablera sig på arbetsmarknaden och att de därför dröjer med eller avstår från familjebildning (vilket ytterligare minskar fertiliteten). Det finns dock utvecklingstendenser som motverkar denna negativa utveckling, som en utveckling i riktning mot att fler arbetar till en högre ålder och att hälsotillståndet för äldre förbättras och därmed att kostnaderna för sjukvård inte ökar lika mycket som annars skulle ha varit fallet. Merritt behandlar dock inte dessa och några andra faktorer som kan motverka utvecklingen mot högre kostnader för de äldre.

Går det då att motverka effekterna av denna demografiska utveckling? Merritt har tio förslag till politiska åtgärder fördelade på tre grupper av åtgärder: I) vård och omsorg, II) jämlikhet och III) arbetskraft. En del av dessa förslag är speciellt relevanta vad gäller Storbritannien och relaterade till utformningen av dess skattesystem och offentlig sektor medan andra är i hög grad relevanta också för andra länder.

Vad gäller vård och omsorg är det första förslaget bättre vård av de äldre (åtgärd 1). Merritt är mycket kritisk till hur den är utformad i Storbritannien. Det andra förslaget är bättre vård för de i aktiv ålder (åtgärd 2) så att fler av dem kan vara i arbete. Det tredje förslaget är bättre barnomsorg (åtgärd 3) som kan underlätta för fler att arbeta, framför allt att kvinnor kan förvärvsarbeta i större omfattning.

Vad gäller jämlikhet är förslagen fördelade på fyra områden. Ett av försla-

Eskil Wadensjö är professor i nationalekonomi vid Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet.
eskil.wadensjo@sofi.su.se

gen (åtgärd 4) är att motverka bostadsbristen så att det blir lättare och billigare för yngre att få en bostad och att de därmed också tidigare kommer att bilda familj och få barn. En andra grupp av förslag på detta område är sådana som förbättrar villkoren för de som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden (åtgärd 5) vad gäller löner och anställningstrygghet. Merritt betonar att det är viktigt att motverka de negativa effekter som strukturomvandlingen kan ha för en del ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Nästa grupp av åtgärder är riktade mot de stora skillnaderna i förmögenhet mellan olika generationer och då främst via åtgärder genom förändringar av skattesystemet (åtgärd 6). Ytterligare åtgärder via skattesystemet för att motverka skillnader i inkomster betonas starkt i nästa åtgärd (åtgärd 7). Den sista åtgärden i denna grupp är sådana som berör pensionssystemet. De siktar till att underlätta och ge incitament till fler att arbeta till en högre ålder (åtgärd 8).

Det tredje området berör arbetskraft eller snarare hur det går att öka arbets-

kraften. Den första åtgärden är ökad invandring (åtgärd 9). Merritt är medveten om att det upplevs som ett kontroversiellt förslag för en hel del i Storbritannien och också i andra länder i Europa. Men han understryker möjligheterna av att på detta sätt motverka de negativa effekterna för samhällsekonomin av en åldrad befolkning. Den sista av åtgärderna (åtgärd 10) är att samarbeta med EU för att motverka konsekvenserna för ekonomin av åldrandet genom en rad olika åtgärder. Som i andra delar av boken finns det referenser till olika utredningar gjorda av olika EU-organ.

Boken är intressant även om den kan upplevas som kanske överdrivet alarmistisk både i analyser och förslagen vad gäller olika åtgärder. Den är dock väl värd att läsa för att se vad som kan vara tillämpligt också för ett land som Sverige. Ett par saker som inte tas upp i boken men som är aktuellt i debatt och åtgärder i Sverige och flera andra länder i Europa är åtgärder som siktar på att öka rörligheten på arbetsmarknaden genom främst vuxenutbildning och flyttningsstöd.